

MATERIÁLY A DISKUSE

MARKÉTA DEVÁTÁ

RUŠTÍ A UKRAJINŠTÍ EMIGRANTI–SLAVISTÉ NA ČESKÝCH VYSOKÝCH ŠKOLÁCH PO ÚNORU 1948¹

Je všeobecně přijímáno, že rok 1945 znamená konec meziválečné ruské a ukrajinské emigrace v Československu a pozornost historiků věnujících se tomuto tématu v časové lince po druhé světové válce směřuje především k pokusu o rekonstrukci osudů ruských a ukrajinských emigrantů odvečených bezprostředně po válce sovětskými orgány do Sovětského svazu.² Je pravda, že rok 1945 představuje významný mezník ruské a ukrajinské emigrace v Československu. Mnozí – předvídavější – se před postupující sovětskou armádou uchýlili dále na západ a mnozí, kteří věřili, že jejich „provinění“ proti sovětskému režimu ve 20. letech je již promlčeno, byli odvečeni. Byli mezi nimi i ti, kteří již jako českoslovenští občané doufali, že je jejich nová vlast před případnými represemi ochrání. Mimo hlavní proud zájmu historiků zůstává činnost té části emigrace, která se rozhodla v Československu zůstat a spojila tak svůj osud s dalším vývojem československého státu.

Poválečné Československo sice nepřálo „protisovětské“ či „bílé“ emigraci, na druhou stranu ovšem přálo novým oborům nebo již etablovaným oborům – nyní s novými politickými konotacemi, spjatými s poznáním sovětské společnosti. Na vysokých školách se začalo přednášet sovětské právo a ekonomika, dějiny So-

¹ Práce vznikla za finančního přispění MŠMT v rámci podpory projektu výzkumu a vývoje LN 00A041. *Pozn. red. sb. X 7 Slavica Litteraria: Studii publikujeme, i když není faktograficky vyčerpávající, zejména ve sféře sekundární literatury, a v původní verzi obsahuje i některé nepřesnosti.*

² Anastasie Kopřivová, *Osudy ruské emigrace v ČSR po r. 1945*, in: A. Kopřivová – Václav Veber (edd.), *Ruská a ukrajinská emigrace v ČSR v letech 1918–1945*. Sborník studií 1, *Seminář pro dějiny východní Evropy při Ústavu světových dějin FF UK*, Praha 1993, s. 80–94 (dále jen *Sborník 1*). *K osudům ukrajinské komunity po druhé válce viz Bohdan Zilynskyj, Ukrajinci v Čechách a na Moravě (1894) 1917–1945 (1994)*, X-EGEM, Praha 1995, 128 s.

větského svazu, sovětská filosofie a literatura. Zváni k přednáškám byli i profesoři sovětských vysokých škol³ a rusky se přednášely i některé vědní obory (např. matematika).⁴ Nejširší pole působnosti se otevíralo pro lektory ruského jazyka (ukrajinistika se pěstovala fakticky jen na FF UK). Jelikož ruské a ukrajinské emigrantské školy působící v meziválečném Československu byly po roce 1945 dílem zrušeny, dílem přeneseny do zahraničí, dílem byla jejich činnost utlumena, existovala zde skupina pedagogů z emigrace hledající nové uplatnění.⁵ Jakožto rodilí mluvčí byli vhodnými kandidáty a většina z nich ostatně již dříve udržovala kontakty s českými školami nebo přímo působila na českých i ruských, resp. ukrajinských školách.

Na českých vysokých školách nadále působili ruští a ukrajinští pedagogové z řad emigrantů z 20. let, kteří se zde etablovali již před válkou. Tato starší emigrantská generace vystudovala a profesně se prosadila ve své vlasti ještě před bolševickým převratem. Ve 20. letech se rozhodla (nebo byla donucena) k emigraci a usadila se v Československu, které významným způsobem podporovalo uprchlíky z Ruska v rámci tzv. ruské pomocné akce, vyhlášené čs. vládou v létě 1921.⁶ Československo se též angažovalo v mezinárodní pomocné akci pro hladovějící v Rusku. Významná skupina ruských intelektuálů, kteří se zapojili do této akce – na ruské straně organizované Všeruským výborem pro pomoc hladovějícím – byla r. 1922 sovětskými orgány vyhoštěna (mezi nimi např. historik Antonij Florovskij).⁷

O pedagogické působení na českých školách se však také ucházela mladší generace, která získala vzdělání již v nové vlasti, a to jak v rámci emigrantských škol, tak na českých vysokých školách. Ruská pomocná akce věnovala materiální podporu mj. studentům a intelektuálně pracujícím jakožto perspektivní skupi-

³ Antonín Kostlán, *Die Prager Professoren in den Jahren 1945 bis 1950. Versuch einer prosographischen Analyse*, in: Monika Glettler – Alena Mířková, *Prager Professoren 1938–1948*, Essen 2001, s. 605–655.

⁴ Například přednášky prof. Eugena Bunického, viz dále.

⁵ Viz např. Jiří Vacek, *Institucionální základna ukrajinské emigrace v Československu v letech 1919–1945*, in: Sborník 1, s. 35–45, nebo V. Veber – Zdeněk Sládek – Miluša Bubensková – Ľubica Harbulová, *Ruská a ukrajinská emigrace v ČSR v letech 1918–1945*, Seminář pro dějiny východní Evropy při Ústavu světových dějin FF UK, Praha 1996, s. 15–21, 84–86 (dále jen – pracovně – Sborník 4), nebo B. Zilynskyj, *Ukrajinci, c. d.* V roce 1945 byly zrušeny např. Ukrajinská svobodná universita (podrobněji viz dále v textu), ukrajinské gymnasium v Modřanech, ruské spolkové gymnasium v Praze, Ukrajinské studio výtvarných umění (Akademie) bylo zrušeno až počátkem 50. let jako jedna z posledních dosud působících emigrantských škol.

⁶ Senát Národního shromáždění, tisky, viz www.senat.cz. Dále např. M. Bubensková, *Projekt pomoci Čechoslovackoj republiki emigrantam iz sovetsoj Rossii – Russkaja akcija*, in: M. Bubensková – V. Veber (edd.), *Ruská a ukrajinská emigrace v ČSR v letech 1918–1945*. Sborník studií 3, *Seminář pro dějiny východní Evropy při Ústavu světových dějin FF UK*, Praha 1995, s. 14–19 (dále jen Sborník 3); Z. Sládek, *O ruské pomocné akci tentokrát polemicky*, in: Sborník 3, s. 20–25; Jana Šetřilová, K. Kramář – otec ruské emigrace, in: A. Kopřivová – V. Veber (edd.), *Ruská a ukrajinská emigrace v ČSR v letech 1918–1945*. Sborník studií 2, *Seminář pro dějiny východní Evropy při Ústavu světových dějin FF UK*, Praha 1994, s. 72–84 (dále jen Sborník 2).

⁷ Dana Picková, A. V. Florovskij, historik-emigrant, in: Sborník 1, s. 64.

ně emigrace (dle statistiky netvořila více než 10 % z celkového počtu uprchlíků)⁸ a postupně vybudovala strukturu ruských a ukrajinských škol všech stupňů, na kterých uplatnili svou odbornost pedagogové starší emigrantské generace. Agendu spravoval Komitét pro péči o ruské studenty při ministerstvu zahraničních věcí.⁹

Nejvíce pedagogů z řad ruské a ukrajinské emigrace¹⁰ působilo ve slavistice.

Na Filosofické fakultě University Karlovy je slavistika v poválečném období spojována se jmény Leontij Kopeckij, Myron Lubyneckyj, Ivan Paňkevyc, Boris Vasiljevič Rožděstvenskij, Ivan Zilynskyj.

Leontij Kopeckij (1894 *Novij Minsk* – 1976 *Praha*), absolvent university v Charkově (1919), přijel do Československa v r. 1923 na pozvání prof. Niederleho. V r. 1926 získal doktorát na FF UK a v r. 1930 (již jako čs. státní příslušník) se habilitoval pro ruský jazyk na Vysoké škole obchodní ČVUT v Praze, kde působil i v poválečném období. Do širšího povědomí se zapsal jako autor rusko-českého slovníku, který vydal ještě před válkou při Slovanském ústavu v r. 1937. Po válce byl jmenován řádným profesorem (1946, Vysoká škola obchodní ČVUT). Od r. 1948 učil zároveň na PedF UK a r. 1952 byl pověřen přednáškami ze skladby a mluvnice současného ruského jazyka na FF UK. Odborně se věnoval fonetice, morfologii a skladbě, je autorem mnoha vysokoškolských učebnic.¹¹

Krátké období (1946–48) přednášel na FF UK ruskou literaturu **Boris Vasiljevič Rožděstvenskij**, docent ruské literatury na Moskevském městském pedagogickém ústavu a profesor ruského gymnasia v Praze.¹²

V roce 1926 byl na FF UK jako externí lektor ukrajinského jazyka uveden **Myron Lubyneckyj** (*1892 *Zabolotce*), působil u prof. Kizevettera. Lubyneckyj studoval v letech 1911–13 na filosofické fakultě na universitě ve Lvově, poté rok ve Vídni a studia ukončil na FF UK s aprobací český a ukrajinský jazyk. V roce 1930 získal čs. státní občanství a rok vyučoval na reálném gymnasiu v Užhorodu.¹³ Poté učil do r. 1954 na gymnasiu v Kralupech, kdy přešel na FF UK jako odborný asistent. Zde působil do r. 1959.¹⁴

Jazykovědec – absolvent klasické filologie a ukrajinského jazyka na vídeňské universitě, **Ivan Paňkevyc** (1887 *Ceperov* – 1958) spojil své odborné a pedagogické úsilí s Podkarpatskou Rusí. Byl zakladatelem Pedagogické společnosti

⁸ Sborník 4, s. 58.

⁹ A UK, osobní spis prof. Okuněv.

¹⁰ K bibliografii pedagogů z emigrace viz Zdeňka Rachůnková – Michaela Řeháková (edd.), *Práce ruské, ukrajinské a běloruské emigrace* vydané v Československu 1918–1945 I–III, Národní knihovna ČR-Slovanská knihovna, Praha 1996.

¹¹ A UK, osobní spis prof. Kopeckij; A ČVUT, fond VŠO, 318, III/5; Jiří Bečka – Alena Vachoušková – Zdena Koutenská, *Bibliografie knižních publikací Slovanského ústavu, jeho členů a spolupracovníků (1928–1999)*, *Slavia* LXVIII/3–4, 1999, s. II–CXVII (dále jen *Bibliografie SÚ*).

¹² A UK, osobní spis prof. Rožděstvenskij.

¹³ Podíl emigrantů na pedagogickém působení v Podkarpatské Rusi z řad místních rodáků i ostatních příslušníků východní emigrace, byl značný (viz dále v textu). Srv. Bohdan Zilynskyj, *Ukrajinci*, c. d.

¹⁴ A UK, osobní spis prof. Lubyneckyj.

Podkarpatské Rusi a členem Sboru pro výzkum Slovenska a Podkarpatské Rusi při Slovanském ústavu. V letech 1924–39 učil na gymnasiu v Užhorodě, po maďarském záboru se zúčastnil evakuace gymnasia do Pěrečinu, kde žil. Od podzimu 1939 působí v Praze, kde se na jaře téhož roku habilitoval na FF UK prací *Ukrajinská nářečí Podkarpatské Rusi*. Do roku 1944 učí na Ukrajinské svobodné universitě (USU). Jeho působení na USU bylo příčinou dvojího šetření v roce 1945. Kvůli německým tlakům na universitu (USU byla za Protektorátu podřízena pražské německé universitě) čs. orgány a kvůli informacím o universitě a jejích profesorech sovětskými orgány. (Ostatně Ukrajinská svobodná universita byla předurčena k zániku už proto, že většina profesorského sboru před koncem války uprchla. Její poslední rektor Augustyn Vološyn, který se rozhodl zůstat, byl odvezen do SSSR, kde zahynul, universita byla na čs. území zrušena – obnovena byla o rok později v Mnichově.¹⁵) Od roku 1947 až do své smrti přednášel Paňkevyc na FF UK, kde vedl ukrajinský literární seminář. Odborné lingvistické práce z fonetiky, morfologie, gramatiky publikoval ve Sborníku Maticе slovenskej či u Slovanského ústavu. Jeho přepracované vydání *Gramatiky ukrajinského jazyka* z roku 1936 se stalo rozšířenou středoškolskou učebnicí. Po válce pak publikuje např. lingvistický rozbor glos v zakarpatsko-ukrajinských církevních knihách (1947), učební texty pro vysoké školy – *Chrestomatie ukrajinských textů* (1954) a *Fonetiku ukrajinského jazyka* (1958). Jeho literární pozůstalost je uložena v Literárním archivu Památníku národního písemnictví na Strahově.¹⁶

Ukrajinský jazykový seminář na FF UK vedl v letech 1947–52, tj. do své smrti, prof. **Ivan Zilyňskij** (1879 Krasna – 1952 Praha). Byl jmenován smluvním profesorem a jako filolog slovanských jazyků vyučoval úvod do ukrajinského a běloruského jazyka, dialektologii a fonetiku. Do Prahy přijel v roce 1944 jako polský státní příslušník. Jako absolvent vídeňské filosofické fakulty učil do počátku 30. let na středních školách v Haliči a v Polsku. V roce 1931 se habilitoval z ruské jazykovědy na Jagellonské universitě v Krakově, kde působil až do války. Je autorem ukrajinské gramatiky, filologických a literárněvědných prací z oboru slavistiky. Jeho základní dílo *Opis Fonetyczny Języka Ukraińskiego* (Polská akademie věd, Krakov 1932) a další díla jsou dodnes předmětem bádání zejména americké slavistiky. Jeho písemná pozůstalost odborného charakteru v LA PNP je dosud neuspořádaná. Celý život udržoval styky s vědeckými kruhy na Ukrajině, působil v dialektologické komisi Ukrajinské akademie věd, od r. 1917 byl členem Vědecké společnosti Tarase Ševčenka. Jeho syn Orest působil na katedře slavistiky na FF UP (viz níže).¹⁷

Lektory ruského, resp. ukrajinského jazyka na PřF UK byli **dr. Alexander Jegorov** (v letech 1946–50)¹⁸ a **Stepan Siropolko** (v letech 1950–51). **Stepan**

¹⁵ J. Vacek, *Institucionální základna*, c. d., s. 36.

¹⁶ A UK, osobní spis prof. Paňkevyc; Ljubov Běloševská, *Slovanský ústav a ruská emigrace*, *Slavia* LXVIII/3–4, 1999, s. 467–470; *Bibliografie SÚ*, c. d.

¹⁷ A UK, osobní spis prof. Zilyňskij; *Kleine Slawische Biographie*, Wiesbaden 1958; Harro Stammerjohann (ed.), *Lexicon Grammaticorum*, Tübingen 1996; *In memoriam Ivan Zilyňskij (1879–1952)*, Shevchenko Scientific Society, New York 1994.

¹⁸ *Seznamy přednášek na UK, 1945–1950*.

Siropolko (1872–1959) vyučoval v meziválečném období na Ukrajinské vysoké pedagogické škole Mychajla Dragomanova pro přípravu učitelů základních a středních škol (mnoho jejích absolventů našlo uplatnění na školách na Podkarpatské Rusi, škola fungovala v letech 1923–33; při škole bylo zřízeno nakladatelství Sijač,¹⁹ ve kterém prof. Siropolko vydal r. 1926 svou práci *Školoznavstvo*). Je pohřben v pravoslavné části hřbitova na Olšanech.²⁰

Na Masarykově universitě je slavistika spjata zejména s osobností **Romana Jakobsona (1896 Moskva – 1982 Boston)**, zakladatele Pražského lingvistického kroužku, představující dodnes inspirativní školu strukturální lingvistiky. Na FF MU působil v letech 1933–39, v roce 1941 emigroval do Spojených států, kde se usadil a přednášel na prestižních universitách. Zajímavé je, že na MU byl oficiálně veden jako profesor ruské filologie až do roku 1951.²¹

Roku 1923 byl na MU pozván a ustanoven profesorem ruské literatury **Sergij Grigorjevič Vilinskij (1876 Kišiněv – 1950 Praha)**. Vystudoval na universitě v Oděse, kde pak působil, v letech 1915–17 také jako prorektor. V březnu 1917 na tuto funkci rezignoval. Po emigraci v r. 1919 učil na středních školách v Bulharsku. Na FF MU působil do 1. srpna 1948, přednášel ruskou literaturu 18.–19. století, novodobou ukrajinskou literaturu a ruskou lidovou poezii. Vědecky se věnoval třem oblastem – památkám staroruské církevní literatury, novodobé bulharské literatuře a ruské literatuře 19. století. Je autorem významných monografií *Poslanije starca Artemija XVI veka (1906)* a *Žitije sv. Vasilije Novogo v ruskoj literature (1913)*.²²

Až do 70. let působily na MU **Marie Někrachová, roz. Savická (*1908 Mariampol)**²³ a **Helena Puchljaková (*1910 Moskva)**²⁴; obě byly na universitu přijaty jako lektorky ruského jazyka v roce 1946. Obě absolvovaly ruské gymnasium v Moravské Třebové (Někrachová přijela do Československa již jako frekventantka tohoto gymnasia založeného v Konstantinopoli po evakuaci Wrangelovy armády z Krymu na podzim roku 1920²⁵) a poté studovaly ruský a francouzský jazyk, Někrachová na FF MU, Puchljaková na FF UK. Někrachová učila v l. 1935–39 na reálném gymnasiu v Chustu, kam byla určena poté, co v r. 1935 získala čs. občanství. Puchljaková se na MU věnovala především metodice, vypracovala systém lektorských cvičení v několika vysokoškolských učebnicích z ruské konverzace, frazeologie, syntaxe a gramatiky. Někrachová se vyprofilovala jako redaktorka akademických slovníků – šestidílného Velkého rusko-českého slovníku (vycházel v l. 1952–1962) a Velkého česko-ruského ze 70. let (první svazek byl připraven k tisku na podzim r. 1989, ale jeho tisk byl pozasta-

19 Více viz J. Vacek, *Institucionální základna*, c. d., s. 37.

20 Mária Ňachajová (ed.), *Ukrajinská svobodná univerzita 1921–1996*. Sborník z konference, Národní knihovna ČR-Slovanská knihovna, Praha 1998, 161 s.

21 František Jordán, *Dějiny univerzity v Brně*, UJEP, Brno 1969; Harro Stammerjohann (ed.), *Lexicon*, c. d.

22 F. Jordán (ed.), *Slavica na UJEP v Brně*, Brno 1973, s. 255–6.

23 A MU, osobní spis doc. Někrachová, PedF MU; F. Jordán (ed.), *Slavica*, c. d., s. 222.

24 F. Jordán (ed.), *Slavica*, c. d., s. 228–9.

25 A. Kopřivová, *Gymnázium v Moravské Třebové (Konstantinopolské období)*, in: *Sborník 2*, s. 94–104.

ven), redakčně spolupracovala také na Staroslověnském slovníku (vycházel v sešitové formě v letech 1958–1997).

Od roku 1950 přednášel na FF MU estetik a literární vědec **Oleg Sus** (1924–1982), syn ruského emigranta, narozený již v Československu. R. 1970 musel z politických důvodů z fakulty odejít, publikoval pak pod cizími jmény a v zahraničí.²⁶

Na Universitě Palackého působili v oboru slavistiky **Alexander Isačenko**, představitel druhé generace pražské strukturalistické školy, a literární vědec, folklorista a překladatel **Orest Zilynskij**.

Orest Zilynskij (1923 Krasna – 1976 Trnava) studoval za Protektorátu na Ukrajinské svobodné universitě a v letech 1945–49 na FF UK slovanskou filologii a estetiku. Poté se stal asistentem na katedře slavistiky FF UP, kde přednášel starou ruskou literaturu, polštinu, folkloristiku a literaturu 19. století. Od konce 50. let pracoval v ČSAV. Zabýval se česko-ukrajinskými vztahy (v roce 1968 vydal vědecko bibliografický sborník 150 let česko-ukrajinských literárních styků), vývojem slovanských literatur, dějinami ukrajinské literatury. Jako folklorista se představil Antologií ukrajinské lidové písně (1950) Lidovými baladami v oblasti západních Karpat (Academia, 1978). Z teorie překladu publikoval např. studii Jungmannovy překlady ze slovanských jazyků (1958).²⁷

Alexander Isačenko (1911 Petrohrad – 1978 Klagenfurt) byl profesorem, který spojil svou pedagogickou kariéru s mnoha místy. Pocházel z Petrohradu, odkud s rodiči emigroval v r. 1920 do Celovce (Klagenfurtu), studoval na vídeňské universitě u prof. Trubeckého, postgraduálně ve Francii a na UK v Praze. Do války působil jako lektor ruského jazyka na vídeňské universitě, na universitě v Lublani, za války na Vysoké škole obchodní v Bratislavě, v letech 1945–55 přednášel na FF Komenského university, kde od r. 1949 vedl katedru rusistiky, slavistiky a moderní filologie, další desetiletí vedl katedru slavistiky na UP v Olomouci, od r. 1960 působil současně i v Arbeitsstelle für strukturelle Grammatik, které založil a vedl při Německé akademii věd v Berlíně, a v Postupimi na Vysoké škole pedagogické. V letech 1965–68 vedl jazykovědné oddělení Ústavu jazyků a literatury ČSAV, mezi lety 1968–71 přednášel na katedře slavistiky Kalifornské university v Los Angeles a nakonec v letech 1971–78 působil na ústavu jazykovědy na universitě v Klagenfurtu, kde také zemřel. Jako představitel strukturalistické školy a zastánce jejích postupů se stal propagátorem tzv. konfrontační lingvistické metody, tj. zkoumání systému jednoho jazyka na pozadí druhého (Isačenko tuto metodu užil konkrétně ruského a slovenského jazyka²⁸). Jeho hlavním lexikografickým dílem je Slovensko-ruský překladový slovník (I–II, Bratislava 1950–57). Ostatně je vůbec zřejmé, že jeho působení ve slovenských jazykovědných kruzích bylo mnohem čínorodější než ve styku

²⁶ Seznam osob a ústavů Masarykovy univerzity v Brně 1950–1951, Brno 1951; Josef Tomeš (ed.), Český bibliografický slovník XX. století, I–III, Paseka, Praha–Litomyšl 1999, III, s. 219–20.

²⁷ Ondrej Pavlík (ed.), Pedagogická encyklopédia Slovenska, II, Bratislava, 1985, s. 449.

²⁸ Grammaticeskij stroj russkogo jazyka v sopostavlenii s slovackim, SAV, Bratislava 1960.

s českým prostředím. Mimo jiné je též autorem autobiografie *Dětství mezi St. Petěrburgem a Klagenfurtem*.²⁹

Další humanitní vědní obor, ve kterém se prosadili ruští emigranti, představuje **historie**.

V roce 1922 byl pozván na UK **Nikodim Pavlovič Kondakov** (1844 *Chalaň – 1925 Praha*), renomovaný ruský byzantolog, zakladatel ruské moderní archeologie a průkopník interpretace ikonografických uměleckých památek. S jeho jménem je ostatně spojena jedna z významných ruských zahraničních vědeckých institucí založená ve 20. letech v Praze – *Seminaria Kondakoviana* (od r. 1931 *Archeologický institut N. P. Kondakova*).³⁰

Nástupcem N. P. Kondakova na universitě se stal další ruský emigrant **Nikolaj Lvovič Okuněv** (1886 *Petrohrad – 1949 Praha*), jehož více než dvacetileté pedagogické a vědecké působení výrazným způsobem ovlivnilo celé české byzantologické a příbuzné bádání. Okuněv prošel podobnými emigračními fázemi jako již někteří zmiňovaní pedagogové. Tento absolvent petrohradské university působil v letech 1916–20 na oděské universitě, po emigraci na universitě ve Skopje, kde přednášel dějiny umění. Věnoval se archeologickým výzkumům v arménském Ani, v Novgorodě, Kyjevě, v okolí Skopje, specializoval se zejména na problematiku nástěnných maleb. Jeho stěžejní dílo představuje více-svazkový přehled *Monumenta artis serbicae*, které vydal v *Slovanském ústavu* ve 30. letech. Autorsky se podílel i na *Dějinách umění v obrysech* (Melantrich 1942) Antonína Matějčka. Byl členem *Slovanského ústavu*, při kterém založil archiv slovanského umění a redaktorem časopisu *Byzantinoslavica*. Po válce byl Okuněv z rozhodnutí ministra Nejedlého ustanoven správcem *Kondakovova institutu*, jeho předsedou byl zvolen Karel Schwarzenberg.³¹

Po Schwarzenbergově rezignaci v roce 1948 se novým předsedou institutu stal historik a slavista **Antonij Vasiljevič Florovskij** (1884 *Jelizavetgrad – 1968 Praha*). (Institut byl roku 1952 rozhodnutím vlády Československé republiky včleněn do svazku nově vzniklé Československé akademie věd, jeho další činnost však byla postupně utlumena a ústav byl nakonec v lednu 1953 fakticky uzavřen.) Také Antonij Florovskij přednášel na universitě v Oděse, kde také absolvoval v oboru historie. Do Československa přišel přes kratší zastávky v Konstantinopoli, Sofii a Bělehradě. Byl významnou postavou ruského emigrantského spolkového života. Přednášel na Ruské právnické fakultě i na Ukrajinské svobodné universitě, spolupracoval s Ruským zahraničním historickým archivem. Na FF UK byl povolán přednášet ruské dějiny 18.–20. století po smrti prof. Kizevetera v roce 1933, kde působil do roku 1957, kdy byl penzionován. V roce

²⁹ Ondrej Pavlík (ed.), *Pedagogická encyklopédia*, c. d., s. 494–5; Harro Stammerjohann (ed.), *Lexicon*, c. d.; A. Issatschenko, *Eine Kindheit zwischen St. Petersburg und Klagenfurt. Momentaufnahmen*. Warwara Kühnelt-Leddihn (ed.), *Hermagoras, Klagenfurt–Ljubljana–Wien* 2003, 163 s.

³⁰ Více viz např. Činnost Institutu N. P. Kondakova v Praze a jeho mezinárodní význam, in: *Sborník* 3, s. 32–41; Jiří Roháček, *Archeologický institut N. P. Kondakova (1931–1952)*, <http://www.udu.cas.cz>.

³¹ A UK, osobní spis prof. Okuněv; J. Roháček, *Archeologický institut*, c. d.

1948 byl jmenován řádným profesorem. Do emigrace se vědecky zabýval sel- skou otázkou a problematikou nevolnictví v Rusku za vlády Kateřiny Veliké (Iz istorii Jekaterinskoj zadokonodateľnoj komissii 1767 g., Oděsa 1910), v Praze se pak věnoval česko-ruským vztahům. K jeho základním dílům patří dvousvazko- vá monografie Čechi i vostočnyje slavjane (I, 1935, II 1947), Česko-ruské ob- chodní styky v minulosti (1954), či České sukno na východoevropském trhu v 16.–18. věku (1947).³²

Tento výčet si neosobuje právo na úplnost. Během archivního bádání jsem na- razila na jména, která by zde mohla (nebo měla) zaznít, avšak pro nedostatek průkazných pramenů je neuvádím.³³

Ruská a ukrajinská intelektuální emigrace v meziválečném Československu představuje výjimečný kulturní a vědecký fenomén a inspirativní moment pro československou, resp. českou a slovenskou vědu, které se – po desetiletích ml- čení – začínají vracet do historického povědomí.³⁴ Československá pomoc uprchlíkům z Ruska, podporovaná nejvyššími představiteli nového čs. státu v čele prezidentem Masarykem, vytvořila podmínky pro přijetí ruských a ukra- jinských emigrantů (ale i příslušníků dalších národností na území Ruska), které byly svým rozsahem rozhodně výjimečné (ostatně obdobně velkorysá pomoc – o desetiletí později – byla poskytnuta uprchlíkům z Německa a Rakouska před nacionálně-socialistickým režimem).

Myšlenka slovanské vzájemnosti, podporovaná a rozvíjená, byť i kriticky, čes- kou intelektuální a politickou elitou 19. století, rodová příbuznost jazyků a v ne- poslední řadě i včlenění Podkarpatské Rusi do nově konstituovaného čs. státu, to vše byly momenty, které mohly usnadnit přijetí ruské a ukrajinské emigrace do českého prostředí.

Etablování ruských a ukrajinských slavistů v českém (a slovenském) academic- kém prostředí probíhalo, zdá se, za velkorysé spolupráce českých kolegů. V některých oborech bylo jejich působení natolik dominantní (lingvistika, byzan- tologie), že zásadním způsobem ovlivnilo vývoj těchto oborů na další generace.

Situace ruské a ukrajinské emigrace se sice po r. 1945 diametrálním způso- bem změnila, avšak pro ty, kteří se rozhodli zůstat, tu přetrvaly vazby, na které bylo možno navazovat.

³² A UK, osobní spis prof. Florovskij; D. Picková, c. d.

³³ Např. na VŠO ČVUT působil v l. 1945–49 jako lektor ruského jazyka PhDr. V. N. Kuzmin- skij, který vedl lektorská cvičení k přednáškám prof. Kopeckého. K jeho osobě se však neza- chovaly žádné dokumenty, které by dosvědčovaly jeho emigrantský původ.

³⁴ Za všechny iniciativy jmenujme alespoň činnost *Semináře východoevropských dějin* při Ústavu světových dějin *FF UK* (vydal v rámci grantu UK č. 115–95 publikaci *Ruská a ukrajinská emigrace v ČSR v letech 1918–1945*, které předcházely tři stejnojmenné sborníky studií – ci- továny výše), *Slovanské knihovny* (sborník *Ukrajinská svobodná univerzita 1921–1996* z kon- ferencí konaných v roce 1996 a 1997 – viz pozn. 20, tříletý grant, jehož spoluřešitelem je *Slo- vanský ústav AV ČR*, na projektu databáze a bibliografie východní emigrace – viz pozn. 10), činnost *petičního výboru „Oni byli první“*. Dále proběhly např. mezinárodní vědecká konfe- rence *Kulturní dědictví ruské emigrace 1917–1939* v Petrohradě, kterou pořádal v r. 1999 spo- lu s dalšími institucemi Historický ústav Akademie věd Ruské federace, dvoudenní konference v Moskvě *Tomáš G. Masaryk a ruská akce československé vlády* v r. 2000 za účasti historiků z České republiky a další.